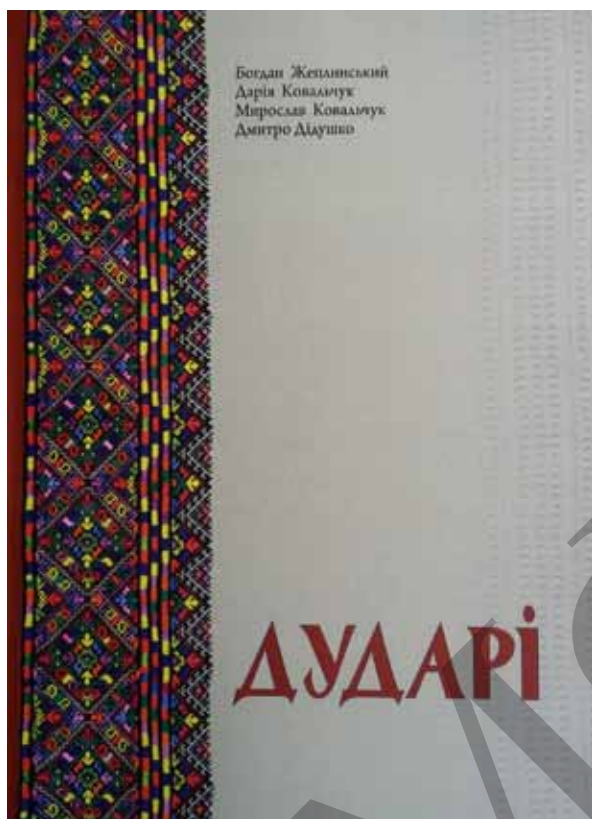

Рецензії

Reviews

Жеплинський Б., Ковальчук Д., Ковальчук М., Дідушко Д. Дударі. – Львів : РАСТР-7, 2017. – 110 с., іл.

«Дударі» – таку назву має нова книга зазначених вище авторів. Один з них – львівський краєзнавець Богдан Жеплинський, збираючи матеріали до енциклопедії про українських бандуристів і лірників, наприкінці 1960-х років зацікавився народним духовим інструментом з повітряним резервуаром і трьома цівками. Цей інструмент є різновидом волинки і розповсюджений у багатьох країнах світу з відповідними місцевими назвами, а на Гуцульщині й Буковині званий *дуткою*, *дудою*, *дудочкою*, *козою*. Ще одним автором книги є краєзнавець Дмитро Дідушко із с. Красноїлля Верховинського району Івано-Франківської області, з яким Б. Жеплинський познайомився

у фольклористичній експедиції 1968 року, організованій з метою «пошуків дударів».

Дмитро Дідушко впродовж тривалого часу листувався з Б. Жеплинським, поповнюючи його картотеку новими відомостями про дуду й верховинських дударів, а пізніше у співавторстві з ним опублікував про них статтю. Ще два співавтори книги – Дарія Ковальчук (донька Б. Жеплинського) та її син Мирослав Ковальчук, – підтримуючи творчі контакти з Д. Дідушком і сучасними музикантами з Києва та Івано-Франківська, також накопичували матеріали щодо дуди й виконавців на ній та сприяли створенню книги зі стислою назвою «Дударі». Її презентація відбулася 14 травня 2017 року в актовій залі Львівського національного університету імені Івана Франка на урочистому вечорі, присвяченому Дню Матері. Головним учасником імпрези була Львівська державна академічна чоловіча хорова капела «Дударик» імені Миколи Кацала – лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (художній керівник Дмитро Кацал). У її виконанні прозвучали твори, що відповідали назві концерту-посвяті «Мамине серце», зокрема хор Миколи Леонтовича «Дударик».

Невелике за обсягом, розраховане на оглядовий науково-популярний виклад інформації, презентоване видання структуровано за вісьмома короткими розділами. Перший – «Українська дуда» – містить виклад неточностей щодо наукового визначення інструмента, адже, згідно з інформацією з ґрунтовної монографії Ігоря Мацієвського «Музичні інструменти гуцулів», *дутка* як гуцульський різновид волинки є триголосим монолінгвальним аерофоном з повітряним резервуаром [2, с. 102]. Крім того, не можна вважати її інструментом, якому музикознавці нібито «не приділяють увагу <...> посилаючись на примітивність і недосконалість, вважають його неперспективним». У 1930-х роках танцювальні на-

гравання на *дутці* записував Ст. Мерчинський. У його праці «Музыка Нисулсчсчзчзпу», опублікованій у Варшаві 1965 року, є нотні транскрипції *гуцулок*, записаних від дударів [2, с. 277–280]. У ті самі роки танцювальні награвання на *дутці* фіксував Р. Герасимчук [2, с. 281], а пізніше – ціла низка етномузикологів, зокрема Б. Яремко, М. Хай, Л. Сабан та ін. А метр сучасної етноорганології І. Мацієвський у розділі «Органографія» першої частини згаданої монографії, описуючи 93 музичні інструменти, що побутують на Гуцульщині, у нарисі № 82 «Дутка» [2, с. 102–106] подає повну інформацію про цей музичний інструмент, описує конструкцію *дутки*, методику звуковидобування, окреслює основний репертуар до слухання на вечорницях, весіллях, гуляннях на свята і в неділю (*музика до танцю*), під час поховального обряду та на Коляду. Йдеться в нарисі й про ставлення гуцулів до *дутки* й *дуткарів*, про занепад дуткового виконавства після Першої світової війни і початок його відродження в 1960-х роках. Наведено в монографії І. Мацієвського і його дві дуткові транскрипції – *поховальна* [2, с. 181–182] та *гуцулка* [2, с. 275–276].

Повертаючись до рецензованої книги «Дударі», зазначимо, що другий і третій розділи, які містять опис літньої експедиції до с. Жаб'є (нині – с. Верховина) у пошуках дударів, а також конструкції дуди (автори – М. Грицик, М. Хай, Д. Дідушко), читаються з інтересом, тим паче, що вони ілюстровані світлинами, зробленими того далекого 1968 року.

Найбільший – ключовий – розділ (четвертий) присвячений опису (за абеткою) біографічних відомостей про 54 верховинських та інших дударів [1, с. 23–54]. І хоча зібрані Б. Жеплинським і Д. Дідушком відомості про кожного дударя є неповними і лише 15 дударів зображено на світлинах, саме в цьому розділі найповніше розкрито зміст книги про виконавців на давньому музичному інструменті.

Розглянемо творчу діяльність найкращих музикантів, про яких згадано в розділі, відповідно до поділу їх на виконавців, які отримали музичну освіту, проте знають традицію, будучи вихідцями з неї, та на су-

то традиційних, не пов'язаних з офіційною музичною освітою. Зауважимо, що музикантів з офіційною освітою можна назвати мультиінструменталістами, адже для них дуда – один з багатьох інструментів, якими вони володіють. До таких, згідно зі змістом розділу, належать: Дмитро Попічук (1939–2005) – народний артист України, цимбаліст, майстер з виготовлення дуди, соліст Державного заслуженого народного хору ім. Г. Верьовки (1959–1992), Державної капели бандуристів України ім. Г. Майбороди (1992–2005); Василь Попадюк (1940–1991) – народний артист України, сопілкар-віртуоз Державного гуцульського ансамблю пісні і танцю УРСР (1955–1959), соліст Львівської філармонії (1963–1965), Державного заслуженого народного хору ім. Г. Верьовки (1970–1982), фольклорно-етнографічного ансамблю (1982–1990) та фольклорного ансамблю «Троїсті музики», з якими об'їздив безліч країн; Любомир Кушлик (1946 р. н.) – львівський етноорганолог, доцент кількох вишів, засновник унікальної приватної колекції автентичних музичних інструментів (понад 700), яку демонструє перед фахівцями й громадськістю; Роман Кумлик (1948–2014) – віртуоз-виконавець на 35 музичних інструментах, засновник Верховинського музею гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів; Мирон Блощичак (1962 р. н.) – заслужений артист України, лауреат міжнародних конкурсів, виконавець на 20 інструментах (серед яких за освітою головний – кларнет), збирач і майстер традиційних музичних інструментів, який працював у Львівській філармонії, Києві, на сценах фольклорних і джазових фестивалів в Україні й світі, за що був визнаний найкращим музикантом 1999 року м. Львова; Юрій Гвоздь (1970 р. н.) – заслужений артист України, соліст (зокрема на дуді) Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. Майбороди.

У довідниковому розділі неабиякий інтерес викликають ще дві універсальні постаті, одна з яких – Остап Костюк (1979 р. н.). Будучи за фахом професійним кінорежисером і актором, він полинув не

РЕЦЕНЗІЇ

лише в діяльність актора Львівського театру ім. Леся Курбаса, а й у дослідження гуцульської музичної традиції, ставши автором і керівником різних мистецьких проєктів, учасником міжнародних музичних і театральних фестивалів, на яких виступає і як виконавець на дуді. Другий митець – Віктор Левицький (1987 р. н.), івано-франківський професійний програміст. З 2011 року він почав активно займатися фольклорною діяльністю, навчившись у М. Тафійчука не тільки грати на дуді, флюярі, фрільці, гуцульській лірі, а й майструвати їх, виступати на наукових конференціях з доповідями про українські дударські традиції. Він також став засновником спільноти «Дударство в Україні».

Список традиційних музикантів у біографічному розділі значно ширший, що свідчить про функціонування дуди як найрозповсюдженішого музичного інструмента серед носіїв переважно верховинської традиції. Більшість персоналій належить до мультиінструменталістів, що свідчить про виконавську багатогранність карпатських музик. Найяскравішим представником традиційних музик, багаторічна діяльність яких пов'язана з відродженням дуди, є коваль із с. Буковець Михайло Тафійчук (1939 р. н.) – талановитий майстер з виготовлення народних музичних інструментів, зокрема дуди, яку вдосконалив, змайструвавши пристрій для її перестроювання. Він також блискучий виконавець на всіх інструментах та вчитель гри на кількох із них, зокрема на дуді, своїх синів, а на цимбалах – доньки Василини, керівник і учасник сімейного ансамблю Тафійчуків. Один з тих, хто в 1960-х роках свідомо захопився дутковим виконавством, – учитель із с. Білоберізка Василь Івасюк (1939–1982), який навчився гри на дуді у свого батька, лісоруба Микити Івасюка (1914–1970), і допоміг стати відомими дударями трьом своїм молодшим братам – Миколі (1954 р. н.), Петру (1954 р. н.) та Степану (1957 р. н.) із с. Устеріки.

Легендарний гуцульський мультиінструменталіст Василь Могур (Грималюк) (1923–1995) прославився на всю Гуцульщину як неперевершений скрипаль і вихователь цілої плеяди народних виконавців на скрипці, со-

пілці, цимбалах, дуді, трубі, тромбоні та саксофоні. На жаль, автори надали надто скупі відомості про цього великого митця, навіть не поповнивши їх світлиною і не вказавши роки життя. Хоча варто було б уважно переглянути вказану монографію І. Мацієвського, де вміщено чотири світлини музиканта [2, с. 90–91], та звернутися до професора Б. Яремка, ознайомитися з його публікацією щодо концепції відкритої ним у 2000 році у с. Космач зимово-літньої школи традиційного народного мистецтва ім. Василя Могура і дізнатися про роки життя виконавця.

Зазначені в рецензованій книзі гуцульські дударі зазвичай були весільними музикантами – скрипалями, цимбалістами, сопілкарями – і під час весілля рідко брали до рук дуду. Хоча були й ті, які прекрасно володіли технікою гри на дуді і котрих залюбки слухали як виконавців тужних чи веселих мелодій на цьому давньому інструменті. З-поміж персоналій, які досягли майстерності й популярності, можна навести такі імена: Максим Додяк (1860–1942); його учні Іван Мартищук (1914–1976); один з кращих дударів свого часу Юрій Петрук (1884–1938); Іван Савчук (1904–?) та Юрій Кречуняк (1921–?) (у нього навчилися грати на дуді Михайло Тафійчук, Онисим Полек (1881–1970) та ін.); Дмитро Жикаляк (1910–?); Кузьма Михайлюк (XIX – початок XX ст.) та його син Іван Михайлюк (1894–1971); Микола Савчук (1955 р. н.); учні В. Могура Андрій Шекеряк (1898–1985) та Іван Понеполек (1916–?), який славився виконанням на дуді поховальних мелодій.

Окремо згрупуємо дударів, які були і добрими виконавцями, і майстрами з виготовлення дуди. Це коваль і токар по дереву, мосяжник Олекса Зеленчук (роки життя не вказано), Дмитро Попічук, Дмитро Рокіщук (1882–1940), Іван Мартищук, Іван Михайлюк, Михайло Тафійчук, Микола Шкрібляк (1873–1945), Іван Понеполек.

Після поданої у п'ятому розділі хорової партитури твору Миколи Леонтовича «Дударик» читачів зацікавить наступний розділ під назвою «Дударі розказують», що складається з двох нарисів. Перший з них, «Найкращий гуцул – Михайло Тафійчук», – це розповідь видатного народного

НАДІЯ СУПРУН-ЯРЕМКО. РЕЦ.: ЖЕПЛИНСЬКИЙ Б., КОВАЛЬЧУК Д.,
КОВАЛЬЧУК М., ДІДУШКО Д. ДУДАРІ

музики про те, як він з раннього дитинства формувався майстром і виконавцем на різних інструментах, що звучали довкола. «Я граю на всіх інструментах, що вмію робити. Телинка, сопілка, денцівка, сопілка “музикальна” на шість дирок, роги, трембіти, цимбали, ліри», – упевнено наголошує музикант і далі відповідає на запитання, пов’язані з виготовленням трембіти, скрипки, рога й дуди, також про свою численну сім’ю та виступи на багатьох фестивалях. Другий нарис – «Не дати вмерти гуцульській дуді» – присвячений молодому й перспективному програмісту і музиканту-аматору Віктору Левицькому. Про нього спочатку йдеться як про виконавця на архаїчних гуцульських лірі та дуді, флюярі й фрільці, про його пошуки виконавської автентики, якій він вчиться в Михайла Тафійчука і сучасних дударів, а також про перші спроби виготовлення гуцульських інструментів у власній майстерні.

Чудовим доповненням до текстових розділів книги є підібрані 32 старі й сучасні чорно-білі та кольорові світлини із зображенням і безіменних, і відомих дударів, зокрема у складі гуцульських ансамблів, а також записані Д. Дідушком автентичні тексти гуцульських коляд: «Коледа про Рождество Христове», «Коляда – дякування столови», «Коляда дівці», «Коледа видорші», «Коледа за страсти Христові», опис гуцульського весілля із сімома світлинами та співанка про життя верховинців у XIX–XX ст.

Щодо поліграфічного виконання книга «Дударі» викликає приємне враження, зокрема це стосується оформлення обкладинки, де використано орнамент гуцульської жіночої сорочки, переданої родині Б. Жеплинського дударем Д. Дідушком, а також візуального наповнення зі світлин, що мають передусім науково-історичну цінність. Адресоване фольклористам, викладачам і студентам мистецьких навчальних закладів, учасникам творчих колективів та прихильникам народної творчості, задумане не як науково-популярне дослідження, видання, на жаль, містить вади, пов’язані з відсутністю єдиної методики для створення творчих біографій дударів, як того вимагає енциклопедичний формат. Відсутні також посилання на наукові праці авторитетних фольклористів та етнологів. Наявність різномірних помилок у тексті викликає претензії як до самих авторів, так і до літературного редактора.

Джерела та література

1. Дударі / Б. М. Жеплинський, Д. Б. Ковальчук, М. М. Ковальчук, Д. Дідушко. – Львів : РАСТР-7, 2017. – 110 с., іл.
2. Мацієвський І. Музичні інструменти гуцулів / І. Мацієвський. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 464 с.

Надія Супрун-Яремко